

14-16 anys

Patrick Beaudelot

Els Centres d'Educació i de Formació en Alternança (Bèlgica)

Context

Al principi dels anys 80, hi va haver a Bèlgica, com en altres països europeus, una explosió massiva de l'atur, i, particularment, de l'atur juvenil. Per aturar el fenomen, es van prendre diverses mesures. Una d'aquestes mesures va ser prolongar l'escolaritat obligatòria. En aquesta època, els joves estaven obligats a anar a l'escola fins als 14 anys. Amb l'obligació escolar fins als 18 anys i amb possibilitat d'obligació escolar a temps parcial a partir dels 15 anys. Així és com el legislador va voler frenar aquest atur massiu dels joves. La raó invocada oficialment era la manca de formació dels joves que abandonaven l'escola als 14 anys i que no estaven preparats per al mercat de treball. Darrera d'aquest discurs en què es valorava la formació, s'amagava una voluntat de treballar sobre el flux de persones que es presentaven al mercat de treball. Es va, doncs, retardar l'entrada dels joves, i, al mateix temps, es va accelerar la sortida de les persones grans, mitjançant mesures de prepensió/prejubiliació, etc. L'augment de l'edat de l'obligació escolar s'inscrivia clarament en aquest moviment que, a més, s'aniria ampliant al llarg del temps.

Tanmateix, la voluntat del legislador no consistia únicament a tornar a escolaritzar els joves amb més de 14 anys. Tot instituint l'escolarització a temps parcial, va dibuixar -de manera encara bastant imprecisa- els límits d'un projecte en què el jove es repartiria entre activitats de formació i activitats en un marc professional. L'any 1983, aquest projecte de formació en alternança era relativament vague. Tanmateix, havia de constituir l'esquelet d'un projecte alternatiu a l'escolarització clàssica i hom s'adonava que aquest projecte no podria simplement recuperar els joves que l'escolarització clàssica havia contribuït a excloure àmpliament.

1. Definició i característiques del sistema

A la Bèlgica Federal es van crear 90 centres d'educació i formació en alternança (CEFA), anomenats, al començament, centres d'ensenyament amb horari reduït. Em centraré en la comunitat francesa de Bèlgica (Brussel·les i Valònia) on hi ha 40 CEFA. Aquests estan repartits en el conjunt del territori, encara que més concentradament a les grans ciutats com Charleroi, Lieja, Mons, Namur i Brussel·les, que compta amb 5 centres. En canvi hi ha problemes per oferir aquesta formació també en les zones rurals. Actualment, 4.500 joves són acollits en els CEFA.

El sistema se situa, d'alguna manera, a mig camí entre l'estructura escolar

i l'estructura de formació professional dels adults. Administrativament, els CEFA estan lligats a l'ensenyament obligatori, encara que acullin joves que han dépassat, àmpliament, l'edat de la majoria. Cada Centre està associat a una escola d'ensenyament tècnic i professional, que constitueix d'alguna manera la seva escola mare. Però els CEFA desenvolupen igualment lligams amb organismes extraescolars, sobretot els que provenen de la formació d'adults (educació permanent o formació professional) i de les estructures paritàries de branca (cogestionades per empresaris i sindicats). La llei de 1983 va prolongar l'obligació escolar fins als 18 anys, amb possibilitat d'ensenyament a temps parcial a partir de 15 o 16 anys, segons el nivell de qualificació del jove. Per respondre a aquesta obligació a temps parcial, es van crear uns centres específics: els CEFA. Al principi, la llei solament organitzava la part de formació, és a dir, 15 hores de classe per setmana. El jove podia, per consegüent, (i ara és sempre així) no seguir les classes dos dies per setmana i aturar-se aquí. Ràpidament els ensenyants i responsables dels CEFA van adonar-se de la insuficiència d'aquesta situació. Efectivament, era evident que no es podia donar solució als diversos problemes del públic objectiu amb un projecte d'ensenyament amb horari reduït. Si un jove no té ganes d'anar a classe 5 dies per setmana, no es resoldrà la situació rebaixant el nivell d'exigències en 2 dies per setmana. Calia, doncs, crear un dispositiu complet basat sobre un projecte que no fos de tipus ocupacional, sinó un projecte que es proposés el desenvolupament del jove en tots els seus components i que tingués una durada definida. Així es com es va desenvolupar la formació en alternança.

1.0. La formació en alternança

L'alternança consisteix en organitzar, en el temps habitualment dedicat a l'activitat escolar, dos moments diferents: un «mig temps» al CEFA i un altre «mig temps» a l'empresa per a la continuació de l'escolarització i per a la preparació d'una professió.

De manera més teòrica, es pot definir la formació en alternança com *una formació que es desenvolupa, durant un temps suficientment llarg, segons un sistema de vaivé entre dos llocs distints que cooperen per realitzar un programa concertat de formació: una empresa, on la persona és formada, en tant que és treballador a temps parcial, en un ambient de treball que cerca la producció de béns i/o serveis, i un centre de formació, on la persona és formada sense ser sotmesa a les obligacions de la producció de béns i serveis.*

El dispositiu que es va desenvolupar en els CEFA al llarg del temps tendeix, cada cop més a assemblar-se a aquesta definició, tot i que és clar que no

estem encara completament en concordança amb aquest model (en veurem les raons més endavant).

1.1. Públic

Al principi, els CEFA s'adreçaven solament a joves entre **15 i 18 anys**, que ja no volien continuar la seva escolarització de tota la jornada i tampoc no desitjaven la formació de les Classes Mitjanes (aprenentatge per exercir una professió com a independent o com a cap d'una PME). Aquests joves eren majoritàriament els *exclusos* del sistema escolar. Venien, doncs, principalment per escapar de les classes de tot el dia. Es pot parlar d'un «col·lectiu difícil», amb un nivell de qualificació molt baix (el 85% dels joves tenen com a màxim un certificat d'estudis de base= escola primària).

Progressivament, aquest públic es va ampliar en dos sentits:

- En edat: joves majors de 18 anys van ser admesos; constitueixen ara un quart de l'efectiu. La majoria d'aquests joves amb edats que oscil·len entre els 18 i 21 anys.
- En qualificació: aparició d'un públic més qualificat, que cerca una qualificació superior.

1.2. Objectius

Esquemàticament, es podria dir que els CEFA persegueixen tres tipus d'objectius:

1. El primer, és un objectiu no instrumentalitzat i no mesurable: pensant en els joves més desestructurats; es tracta sobretot, de reconciliar-los amb ells mateixos i amb la societat, de treure'ls de l'espiral del fracàs, de tornar-los a transmetre disposició i ganes de fer alguna cosa, i de realitzar una

maduració personal.

2. El segon objectiu és el de la qualificació professional: els joves poden obtenir dos tipus de qualificació: la de primer nivell, que representa el mínim respecte a les normes actuals d'ocupació; i la qualificació de segon nivell, que correspon a la obtinguda a la fi del cicle secundari professional.

3. El tercer objectiu és el de la inserció professional: la formació en empresa no té com a objectiu solament fer-los adquirir les aptituds professionals i de comportament necessàries per a la pràctica professional; hom es dedica, igualment, a permetre als joves realitzar un recorregut que s'acaba en una feina a una empresa. Una formació reeixida, d'altra banda, és, sovint, sinònim de feina.

2. Organització del sistema

2.0. Descripció

El jove que accedeix al CEFA entrarà en una dinàmica l'objectiu de la qual és de fer-li realitzar un recorregut d'inserció, que ha de portar-lo a una integració dins la societat, sobretot, a través de l'ocupació d'una activitat professional. Aquest dispositiu es basa en tres pilars:

■ **L'acolliment i el guiatge:** el punt de sortida és necessàriament un temps consagrat a l'acolliment del jove, és a dir, a escoltar les seves necessitats, les seves aspiracions, l'expressió del projecte del CEFA, la negociació d'un «contracte». Aquesta primera fase d'acolliment permet igualment reorientacions cap a estructures més adequades; i es prolongarà en certs joves amb una fase d'ajuda a la maduració, amb el desenvolupament de projectes, i amb la presa de decisions pel que fa a orientacions.

Aquest temps de maduració pot prendre formes molt diverses segons els centres: es constata generalment una voluntat de «donar la paraula als joves», sigui quina sigui la forma d'expressar-se, dins un objectiu d'autorealització.

■ **La formació** es classifica típicament en formació *general* i formació *professional*.

- La formació general ha de permetre al jove posar-se al nivell pel que fa als coneixements generals i, principalment, aquells que li seran indispensables per exercir el seu futur ofici. Els formadors paren especial atenció a l'expressió oral correcta, a un control de les regles generals de la llengua, a coneixements pràctics en matemàtiques i a les actituds necessàries per garantir una veritable qualificació social, tant a través de les classes de francès i de matemàtiques com a través de les activitats d'iniciació social i de desenvolupament personal.

- La formació professional té com a objectiu fer adquirir les habilitats i actituds que permeten l'exercici de l'ofici. Aquesta formació de tipus pràctic s'articula estretament amb la formació dispensada a l'empresa, gràcies a un model de formació que permet una separació entre les competències adquirides en una empresa i les apreses en un taller.

La gamma dels oficis és molt extensa, ja que hom prova d'adaptar-se el millor possible a les aspiracions dels joves. Les formacions més corrents són: restauració, construcció (grans obres i tots els oficis d'acabament), soldadura, mecànica, garatge, secretariat-terciari, venda-comerç, treballar la fusta, servei a les persones (malalts, persones grans, infància...).

■ **La inserció professional** té el suport d'un procés important d'acompanyament en empresa. Aquest acompanyament serveix, al mateix temps, per articular la formació dispensada al CEFA amb les activitats realitzades en el lloc de producció, per prendre el pols dels professionals (tutors) en relació amb el jove, per mantenir bons contactes i, sobretot, per percebre adequadmanet la manera com el jove viu el seu temps de feina. El seguiment del jove ens sembla essencial en la mesura que, sobretot en els primers moments, existeix una separació important entre el que espera l'empresa i les capacitats de la persona, sobretot, en qüestió d'actituds.

2.1. Els formadors

Dins d'aquest sistema, hom s'adona que l'equip socioeducatiu ha de treballar en un camp d'acció molt ampli i diversificat. Cal, al mateix temps, un equip pluridisciplinari que reagrupi persones amb qualificacions molt diferents i una polivalència de cada membre de l'equip, ja que ningú no pot limitar-se a un cert tipus de tasques.

Pluridisciplinarietat de l'equip: hi trobarem mestres *clàssics*, treballadors socials, educadors especialitzats, juristes, la figura del psicòleg, fins i tot, l'enginyer, i tot el reguitzell dels professors de pràctica professional, segons les opcions descrites més amunt.

Polivalència de les persones: el dispositiu demana molta articulació, circulació d'informació entre les diferents funcions. D'altra banda, el contacte amb les empreses no és patrimoni d'una persona sinó que es reparteix segons les diferents professions. La mateixa persona pot ser, doncs, simultàniament, professor de mecànica i acompanyant del jove dins l'empresa. Les seves competències pedagògiques han de ser, per tant, completades amb capacitat de comunicació i de negociació, i per un bagatge mínim de legislació social.

Però la capacitat més gran esperada dels professionals se situa en el pla humà: és essencial poder entrar en relació autèntica amb el jove, fet que

L'equip socioeducatiu ha de treballar en un camp d'acció molt ampli i diversificat

suposa, d'una banda, una potencialitat d'escolta i de comprensió, i, de l'altra, posicionar-se com a adult i poder explicar la seva «visió del món».

3. Dificultats i perspectives

3.1. Dificultats

Ese situen en diversos plans:

- La primera dificultat resideix en la manca d'imatge, de reconeixement positiu per part del nostre entorn. Els CEFA conserven encara excessivament una imatge d'escola-escombraria, receptacle de les deixalles del sistema escolar. En 10 anys d'existència, ha estat molt difícil fer canviar les representacions en aquest nivell. D'aquí la importància al principi del projecte, de donar-li una forta connotació positiva.
- El segon problema resideix, és clar, en la història dels joves i del seu entorn familiar, sovint marcat pel fracàs i el rebuig del món adult; aquests joves es troben, amb més freqüència del que seria normal, en situació d'impàs. Un sistema que pretén formar, no pot resoldre del tot, evidentment, uns problemes, de vegades, implantats en les arrels de la personalitat. Acceptar els seus límits em sembla, d'altra banda, un fet que cal tenir present des del principi, si hom vol analitzar-ne serenament els resultats.

- A més, la fórmula de l'alternança troba encara poca adhesió per part de les empreses. Els equips, per tant, han de desplegar esforços considerables per vendre el seu sistema als empresaris. Car, sense uns associats sòlids en el món econòmic, no és possible desenvolupar un sistema durable.
- L'estatut del jove dins l'empresa constitueix, igualment, un entrebanc seriós. Els quadres jurídics no estaven gens adaptats al públic que els CEFA havien acollit. D'aquí, la necessitat d'una reforma permanent per realitzar aquesta incorporació a la feina. A més, amb una competència important entre els diversos sistemes, en benefici únicament de l'empresa, que pot alterar la minimització del cost financer.
- Construccions velles, materials i aparells completament desfasats, finançament notòriament insuficient... La lletania és coneguda i és la que trobem en gran mesura arreu d'Europa. Quan hi haurà un veritable finançament europeu per als dispositius de formació professional que s'ocupen dels joves més fràgils?

3.2. Perspectives

Després de 10 anys d'experiència desitgem superar l'estadi de l'experimentació i poder **consolidar** els nostres coneixements. Estem convençuts de la validesa de la fórmula de l'alternança per a uns joves que estan desinteressats per l'aprenentatge escolar clàssic. Aquest sistema ha d'anar acompanyat d'un altre tipus d'acostament al jove: més individualitzat, més respectuós. En aquestes condicions, es pot, en part, resoldre el problema dels adolescents que s'han despenjat del sistema escolar. L'experiència dels CEFA podrà, potser, inspirar una reforma de l'ensenyament professional, si aconseguim demostrar la importància dels nostres èxits. ■

Patrick Beaudelot
Celule Insertion Professionnelle.
Brussel·les (Bèlgica)